

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Актуальні Проблеми Економіки

НАУКОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№4(178)
2016

Заснований у 2000 році. Виходить щомісяця.
Індекс журналу в каталозі передплатних видань України — 21842
Свідцтво про реєстрацію KB № 20694-10494ПР від 28.04.2014

УДК 330 Журнал входить у перелік фахових видань з економічних наук
(перереєстрація: Наказ МОН України № 261 від 6.03.2015)

ISSN 1993-6788 Журнал 1 березня 2007 року зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань
(ISSN International Centre, м. Париж).

Журнал зареєстровано та проіндексовано у таких міжнародних наукометричних каталогах та базах даних:

SciVerse Scopus — з жовтня 2009 року (SJR 2014 = 0,180; індекс Хірша = 3);

Index Copernicus — з січня 2010 року (ICV 2014 = 97,31);

EBSCOhost та Ulrich's Periodicals Directory — з 2011 року;

EconLit — з жовтня 2013 року;

Cabell's Directories — з грудня 2013 року;

ABI/Inform by ProQuest — з січня 2014 року.

Засновник і видавець: ВНЗ «Національна академія управління»
Україна, 01011, Київ, вул. Панаса Мирного, 26
Голова редакційно-видавничої ради **С.А. Єрохін**
Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4714 від 23.04.2014

Редакційна колегія:

Єрмошенко Микола Миколайович

- **головний редактор**
доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
- **заступник головного редактора**
- доктор економічних наук, професор
- доктор економічних наук, професор
- кандидат економічних наук, доцент, PhD (Польща)
- PhD, професор (Угорщина)

Бурлака Григорій Григорович

- доктор економічних наук, професор
- доктор економічних наук, професор
- доктор економічних наук, професор
- доктор економічних наук, професор
- доктор економічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
- доктор економічних наук, професор
- PhD (Польща)
- PhD, професор (Південна Корея)
- PhD, професор (Сербія)
- доктор фізико-математичних наук, професор
- доктор економічних наук, доцент
- PhD, професор (Сербія)

Базиліук Антоніна Василівна

Білан Юрій

Ваза Лашло

Герасименко Сергій Сергійович

Гончаров Юрій Вікторович

Гуткевич Світлана Олександрівна

Дорофійенко В'ячеслав Володимирович

- доктор економічних наук, професор
- PhD, професор (Іспанія)
- доктор економічних наук, професор
- кандидат економічних наук, доктор
математичних наук, професор (Литва)
- доктор технічних наук, професор (Литва)
- доктор економічних наук, провідний науковий
співробітник
- PhD, професор (Південно-Африканська Республіка)

Єрохін Сергій Аркадійович

Зубицький Ярослав

Кім Рене

Крацяк Мірjana

Лопатін Олексій Костянтинович

Лук'янов Володимир Сергійович

Максимович Ліляна

Міщенко Володимир Іванович

Моліна Морено Валентин

Панченко Євген Григорович

Подвезько Валентин Степанович

Турскіс Зенонас Адомович

Шелудько Наталія Михайлівна

де Ягер Йохан

Адреса редакції: Україна, 01011, Київ, вул. Панаса Мирного, 26, к.к. 401, 406
Тел., факс (044) 280-80-56; (044) 288-94-98; (044) 254-31-96
E-mail: eco@nam.kiev.ua (головний редактор); http://eco-science.net
lena@nam.kiev.ua (укр.-рос. блок); prokhorova@nam.kiev.ua (англ. блок)
Секретар редакції **О.О. Кривонос**
Випусковий редактор, коректор **Д.М. Прохорова**
Комп'ютерний набір та верстка **О.О. Кривонос, С.Ф. Єфіменко**
Літературна редакція **О.В. Кононович**

Рекомендовано до друку вченою радою ВНЗ «Національна академія управління» (протокол №1 від 28.01.2016)

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей.
Висловлені у цих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції.
Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Підписано до друку 11.04.2016. Обл.-вид. арк. 30,4. Ум. друк. арк. 39,3. Замовлення № 52.
Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад 1000 прим. Формат 70x100 1/16.

Віддруковано у ТОВ «Наш формат», 02105, м. Київ, пр-т Миру, 7.

© «Актуальні проблеми економіки», 2016

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

НАУКОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№4(178) 2016

З М І С Т

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Гавкалова Н.Л., Власенко Т.А. Формування системного базису синтезованого капіталу	8
Дуцька А.С. Ринкові бар'єри та їх вплив на розвиток конкурентних відносин	17
Козак Л.С., Данчук М.В. Еволюція ризик-менеджменту підприємства в сучасних умовах розвитку економіки: від фрагментарного до інтегрованого	23
Мельник Л.Г. Инструменты и ключевые факторы формирования сестейновой («зелёной») экономики	30
Селіверстова Л.С. Реструктуризація як засіб подолання кризових явищ на підприємстві	37

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Борошова Л., Друтаровська Я. Зміни у політиці безпеки Японії: порівняння витрат на оборону	45
Сазонов В.В., Николаев Д.В., Правиков О.В. Инвесторы мирового рынка золота: классификация и теоретические аспекты поведения	52

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Кусаїнов Т., Толибаєв Б., Абільмажінов Е. Система землеробства і умови виробництва зерна в Північному Казахстані	58
Палащаківа Д. Аналіз розвитку тіншової економіки у Словаччині в порівнянні з іншими країнами ЄС	63
Романенко Є.О., Чаплай І.В. Система маркетингових комунікацій в механізмах державного управління	69
Турчак В.В. Управління результативністю бізнес-процесів у малому підприємстві	79
Чех М.М., Василиця О.Б., Польовська В.Т. Імпортозаміщення та залучення прямих іноземних інвестицій в Україну	87

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Байтенова Л.М., Смыкова М.Р., Муталиева Л.М. Источники формирования конкурентных преимуществ в отельном бизнесе Казахстана	97
Блудова Т.В., Кулик А.Б. Роль взаємодії малих молокопереробних підприємств у регіональному розвитку АПК	104
Коршмарос Е., Шімонова М. Інноваційна діяльність малого та середнього бізнесу в окрузі Комарно (Словаччина)	111
Мок Кім Ман М. Цінність імені бренду: приклад застосування моделі Аакера	120
Полінкевич О.М. Оцінювання зовнішніх передумов формування корпоративного управління на підприємствах	126
Стражек С., Губенжек А. Показники поглинених фірм до та після продажу на прикладі малої перехідної економіки	133

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

НАУКОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№4(178) 2016

З М І С Т

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Бжозовска А., Дацко М., Горб О.О.	
Значення логістики для забезпечення сталого розвитку сільських територій	143
Вень Л., Чжан Ц., Чжан А.	
Прокляття земельних ресурсів як рушійна сила розвитку: на прикладі мегаполісу Ухань (КНР) ...	155
Закіров Р.Т.	
Диверсифікація економіки мономіст Східноказахстанської області	170
Клименко В.В., Акімова Л.М., Корж М.В.	
Регіональні аспекти розвитку середнього класу в Україні	178
Кузнецова Н.В., Матев Н.А., Кочева Е.В.	
Комплексная оценка развития отраслей промышленного производства Дальневосточного федерального округа России	189
Миронова М.Д., Нугуманова Л.Ф., Маркова С.В.	
Инновационная региональная система профессионального образования как фактор развития человеческого капитала региона	204
Митяй О.В.	
Оцінювання конкурентоспроможності галузей аграрного сектору регіону	213
Тяглов С., Гарібова К., Череміна В.	
Взаємодія урядових структур, підприємств та освітніх установ: регіональні риси та можливості інтеграції	221

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Байжолова Р., Абылкасимова Ж., Рамашова А.	
Проблемы кадрового обеспечения инновационной сферы	232
Галло П., Таушова М., Гонос Я.	
Моделювання лідерського стилю на основі управлінської сітки	246
Қуосұван Б.	
Ринкові фактори впливу на регулярний вибір «Тайських авіаліній» пасажирами внутрішніх рейсів	253
Муафі	
Роль стійкої бізнес-моделі у забезпеченні відповідності фірми запитам середовища та її вплив на соціальні показники роботи	257
Тєянїнґрум А., Азіс А.М., Іріянтї М.	
Модель культуры якості для малого та середнього бізнесу	265

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Зоря С.П.	
Особливості конкуренції на страховому ринку України	274
Олешко А.А.	
Стабілізаційні імперативи державної податкової політики	280
Сейтим А.Е.	
Анализ криптовалюты «биткоин» на соответствие основным функциям денег	286

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Корнеева Т.А., Поташева О.Н.	
Разработка методов анализа затрат, связанных с качеством	294
Максимів Ю.В.	
Звітність як важливий інструмент в забезпеченні взаємодії зацікавлених сторін	304

З М І С Т

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Ахмедов Р.С. Роль соціальних мереж у впізнаваності бренду та прийнятті рішення про покупку	311
Белецкий А.Я. Матричный протокол обмена ключами шифрования по открытым каналам связи	318
Ель Хатіб Т.Т. Емпіричне дослідження взаємозв'язку сільгоспекспорту та економічного зростання: тести на коінтеграцію та каузальність за даними Єгипту	327
Ємельянов О.Ю., Лесик Л.І., Петрушка Т.О. Моделювання показників оцінювання конкурентного потенціалу промислового підприємства ...	340
Ковбасюк Ю.В. Краудсорсинг як інструмент публічної влади	349
Козловский В.Н., Заятров А.В., Афиногенова Н.В. Прогнозирование влияния факторов сезонности в оценке качества и затрат на ее обеспечение в период гарантийной эксплуатации автомобилей	358
Корнесса Т.С. Методика визначення рейтингу впливу чинників розвитку підприємства на ефективність праці	368
Луцяк В.В. Аналіз стану та перспективи розвитку малого виробничого підприємства на основі динамічних здібностей	386
Манжос Т.В., Мельник О.О. Модель дифузії інновацій з урахуванням реклами в умовах сегментованого ринку	401
Маслиган О.О. Роль економіко-математичного моделювання в підвищенні ефективності управління оборотними коштами: на прикладі підприємств туризму	408
Ніколіна І.І., Бондар М.В. Обґрунтування шляхів розвитку підприємства з використанням виробничих функцій	416
Педько І.А. Визначення конкурентоспроможності підприємств-виробників бетону та виробів з бетону на основі дуального оцінювання сервісної діяльності	427
Петрушка І.М., Мороз О.І., Петрушка К.І. Математичне моделювання ресурсозберігаючих технологій очищення стічних вод	433
Полозова Т.В. Методичне забезпечення оцінювання можливості інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства	440
Семенов С.Г., Гавриленко С.Ю., Челак В.В. Розробка параметричного критерію реєстрації аномальної поведінки комп'ютерних та телекомунікаційних систем на основі економічних тестів	451

Відомості про авторів	460
-----------------------------	-----

NATIONAL ACADEMY OF MANAGEMENT

ACTUAL PROBLEMS OF ECONOMICS

SCIENTIFIC ECONOMIC JOURNAL

Founded in 2000. Academic monthly journal.

Subscription index in Ukraine – 21842

Registration license: KB № 20694-10494ПІП, issued 28.04.2014

№4(178)
2016

УДК 330 The journal is licensed as academic, professional journal in all economic sciences
(Revalidation: Decree of the Ministry of Education and Science # 261 as of 6.03.2015)

ISSN 1993-6788 (Since March 2007).

The journal is registered and indexed in the following international catalogues and databases:

SciVerse Scopus – since October 2009 (SJR 2014 = 0,180; H-index = 3);

Index Copernicus – since January 2010 (ICV 2014 = 97,31);

EBSCOhost and Ulrich's Periodicals Directory – since 2011;

EconLit – since October 2013;

Cabell's Directories – since December 2013;

ABI/Inform by ProQuest – since January 2014.

Founder and published:

National Academy of Management

Vul. Panasa Myrnogo, 26, 4th floor, Kyiv, 01011

Head of the Editorial-Publisher Council – Serhiy Yerokhin

Publishing license: ДК № 4714, reissued 23.04.2014

Editorial Board:

Mykola Yermoshenko

- Editor-in-Chief

Dr. Sc. (Economics), Prof., Emeritus of Sciences and Technology of Ukraine

Grygoriy Burlaka

- Deputy Editor-in-Chief

Dr. Sc. (Economics), Prof.

Antonina Bazylyuk

Dr. Sc. (Economics), Prof.

Yuriy Bilan

Ph.D, Asst. Prof. (Poland)

Laszlo Vasa

PhD, Dr. habil. (Hungary)

Serhiy Gerasymenko

Dr. Sc. (Economics), Prof.

Yuriy Goncharov

Dr. Sc. (Economics), Prof.

Svitlana Gutkevych

Dr. Sc. (Economics), Prof.

Vyacheslav Dorofienko

Dr. Sc. (Economics), Prof., Honorary Fellow in Education of Ukraine

Serhiy Yerokhin

Dr. Sc. (Economics), Prof.

Jaroslaw Zubrzycki

PhD (Poland)

Renee Kim

PhD, Professor (South Korea)

Mirjana Kranjac

PhD, Professor (Serbia)

Oleksiy Lopatin

Dr. Sc. (Physics & Mathematics), Prof.

Volodymyr Lukyanov

Dr. Sc. (Economics), Assoc. Prof.

Ljiljana Maksimovic

PhD, Professor (Republic of Serbia)

Volodymyr Mishchenko

Dr. Sc. (Economics), Prof.

Valentin Molina Moreno

PhD, Professor (Spain)

Yevgen Panchenko

Dr. Sc. (Economics), Prof.

Valentyn Podvezko

PhD (Economics), Dr.Sc. (Mathematics), Prof. (Lithuania)

Zenonas Turskis

Dr. Sc. (Technology), Prof. (Lithuania)

Natalia Sheludko

Dr. Sc. (Economics), Leading Research Fellow

Johan de Jager

PhD, Professor (South Africa)

Editorial Office:

Ukraine, 01011, Kyiv, vul. Panasa Myrnogo, 26, 401–406

Tel./fax.: +(38044) 280-80-56; 288-94-98; 254-31-96; <http://eco-science.net>

E-mails: eco@nam.kiev.ua – chief editor; prokhorova@nam.kiev.ua (submissions in English); lena@nam.kiev.ua (submissions in Russian and Ukrainian)

Administrative secretary – **Olena Kryvonos**

Managing editor, proof reading: **Darina Prokhorova**

Computer page positioning and layout: **Olena Kryvonos, Serhiy Yefimenko**

Text editing, abstracts translation: **Oleksandr Kononovych**

Responsibility for facts, quotations, private names, enterprises and organizations titles, geographical locations etc. to be bared by the authors.

The editorial office and board do not always share the views and thoughts expressed in the articles published.

Reprints and translations are allowed on the written consent with the editorial office and the author.

Responsibility for the advertisement contents to be bared by the advertiser.

Printing facilities:

"Nash Format", prospekt Myru, 7, Kyiv-02105, Ukraine.

ACTUAL PROBLEMS OF ECONOMICS

SCIENTIFIC ECONOMIC JOURNAL

№4(178) 2016

CONTENTS

ECONOMIC THEORY AND HISTORY OF ECONOMIC THOUGHT

Gavkalova N.L., Vlasenko T.A. Systematic basis formation for synthesized capital	8
Dutska A.S. Market barriers and their influence on the development of competitive relations	17
Kozak L.S., Danchuk M.V. Evolution of enterprise risk management under current conditions of economic development: from fragmented to integrated	23
Melnyk L.G. Instruments and key factors of sustainable ("green") economy formation	30
Seliverstova L.S. Restructuring as a means of overcoming crisis phenomena at enterprise	37

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Borosova L., Drutarovska J. Differences in Japan's security policy: comparison of military spendings	45
Sazonov V.V., Nikolaev D.V., Pravikov O.V. World gold market investors: classification and theoretical aspects of behavior	52

NATIONAL ECONOMY AND ITS MANAGEMENT

Kussainov T., Tolysbayev B., Abilmazhinov E. Farming systems and grain production conditions in the Northern Kazakhstan	58
Palascakova D. Analysis of shadow economy in Slovakia: comparison to other EU countries	63
Romanenko Y.O., Chaplay I.V. Marketing communication system within public administration mechanisms	69
Turchak V.V. Performance management of business processes in small business	79
Cekh M.M., Vasylytsya O.B., Polovska V.T. Import substitution and foreign direct investment promotion in Ukraine	87

ENTERPRISES ECONOMY AND MANAGEMENT

Baitenova L.M., Smykova M.R., Mutaliyeva L.M. Sources of competitive advantages formation in Kazakhstan hotel business	97
Bludova T.V., Kulyk A.B. The role of small dairy enterprises cooperation in regional development of agriculture	104
Korcsmaros E., Simonova M. Innovative activities of small and medium-sized enterprises in Komarno district (Slovak Republic)	111
Mok Kim Man M. Value of a brand name: application of Aaker's brand equity model	120
Polinkevych O.M. Assessment of external conditions for corporate governance at enterprises	126
Strasek S., Gubensek A. Pre- and post-acquisition performance of acquired firms in a small transition economy	133

ACTUAL PROBLEMS OF ECONOMICS

SCIENTIFIC ECONOMIC JOURNAL

№4(178) 2016

CONTENTS

PRODUCTIVE FORCES AND REGIONAL ECONOMY

Brzozowska A., Dacko M., Gorb O.O. Importance of logistics in sustainable development of rural areas	143
Wen L., Zhang J., Zhang A. Agricultural land resource curse as the driving-force for Wuhan metropolitan area	155
Zakirov R.T. Monotowns' economy diversification in East Kazakhstan region	170
Klymenko V.V., Akimova L.M., Korzh M.V. Regional aspects of middle class development in Ukraine	178
Kuznetsova N.V., Matev N.A., Kocheva E.V. Comprehensive evaluation of industrial production sectors of Russian Far Eastern federal district	189
Mironova M.D., Nugumanova L.F., Markova S.V. Innovative regional system of professional education as a factor of human capital development in the region	204
Mityay O.V. Assessment of competitive capacity of agrarian sector branches	213
Tyaglov S., Garibova E., Cheremina V. Cooperation of government agencies, enterprises and educational structures: regional features and prospects for integration	221

DEMOGRAPHY, LABOUR ECONOMY, SOCIAL ECONOMY AND POLICY

Baizholova R., Abylkassimova Z., Ramashova A. Problems of staffing for innovation sector	232
Gallo P., Tausova M., Gonos J. Leadership style model based on managerial grid	246
Kuosuwan B. Market factors influencing domestic passengers' decision to patronage "Thai Airways"	253
Muafi The role of robust business model in ensuring external fit and its impact on firms in social performance	257
Tejaningrum A., Azis A.M., Irfayanti M. Quality culture model for SMEs	265

MONEY, FINANCE AND CREDIT

Zorya S.P. Specific features or competition at insurance market of Ukraine	274
Oleshko A.A. Stabilization imperatives of state taxation policy	280
Seitim A.Y. Overview of bitcoin cryptocurrency and its compliance with key money functions	286

ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT

Korneeva T.A., Potasheva O.N. Developing the methods for the analysis of costs associated with quality	294
Maksymiv Y.V. Reporting as an important tool in ensuring interaction between stakeholders	304

ACTUAL PROBLEMS OF ECONOMICS

SCIENTIFIC ECONOMIC JOURNAL

№4(178) 2016

CONTENTS

MATHEMATICAL METHODS, MODELING AND INFORMATION TECHNOLOGIES IN ECONOMICS

Akhmedov R. Social networking to expand brand awareness and influence on purchase intention	311
Biletskyi A.Ja. Matrix exchange protocol for encryption keys via open communication channels	318
El Khateeb T.T. Empirical investigation of agriculture exports and growth in Egypt: cointegration and causality analyses	327
Iemelyanov O.Y., Lesyk L.I., Petrushka T.O. Modelling the parameters for assessment of industrial enterprise's competitive potential	340
Kovbasiuk Y.V. Crowdsourcing as an instrument of authority	349
Kozlovskiy V.N., Zayatrov A.V., Afinogentova N.V. Forecasting the impact of seasonality factor in assessment of quality and costs of its maintenance under car warranty period	358
Kornieieva T.S. Rating method to estimate the impact of enterprise development factors on labour efficiency	368
Lutsiak V.V. Analysis of current status and prospects of small production enterprise based on its dynamic capabilities	386
Manzhos T.V., Melnyk O.O. Innovation diffusion model with advertising at a segmented market	401
Maslyhan O.O. The role of economic-mathematical modelling in increasing the effectiveness of current assets management: tourism enterprises case study	408
Nikolina I.I., Bondar M.V. Grounding the enterprise development options with application of production functions	416
Pedko I.A. Determination of competitive ability of companies producing concrete and concrete articles based on dual assessment of service performance	427
Petrushka I.M., Moroz O.I., Petrushka K.I. Mathematical modelling of saving technologies for wastewater treatment	433
Polozova T.V. Methodical support for estimation of innovative and investment development potential at enterprises	440
Semenov S.G., Gavrylenko S.Y., Chelak V.V. Developing parametrical criterion for registering abnormal behavior in computer and telecommunication systems on the basis of economic tests	451
Information about the authors	460

Світлана П. Зоря
**ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНЦІЇ
НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ**

У статті обґрунтовано сутність конкуренції як ключового чинника підвищення ефективності функціонування страхового ринку та якості страхових послуг. Досліджено стан та особливості функціонування страхових компаній України. Проаналізовано концентрацію страхового ринку, визначено існуючий рівень конкуренції.

Ключові слова: страховий ринок; страхова компанія; концентрація; конкуренція.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 13.

Светлана П. Зоря
**ОСОБЕННОСТИ КОНКУРЕНЦИИ
НА СТРАХОВОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ**

В статье обоснована сущность конкуренции как ключевого фактора повышения эффективности функционирования страхового рынка и качества страховых услуг. Исследовано состояние и особенности функционирования страховых компаний Украины. Проанализирована концентрация страхового рынка, определен существующий уровень конкуренции.

Ключевые слова: страховой рынок; страховая компания; концентрация; конкуренция.

Svitlana P. Zorya¹
**SPECIFIC FEATURES OF COMPETITION
AT INSURANCE MARKET OF UKRAINE**

The article explains the essence of competition as a key factor to enhance the efficient functioning of insurance market and the quality of insurance services. The current state and the peculiarities of insurance companies functioning in Ukraine are studied. Concentration of the insurance market is analyzed, identifying the existing level of competition at the market.

Keywords: insurance market; insurance company; concentration; competition.

Постановка проблеми. Світова практика господарювання не виробила більш дієвого та ефективного механізму забезпечення соціально-економічної стабільності в суспільстві, компенсації збитків у результаті настання несприятливих подій, зниження витратних частин бюджетів різних рівнів, ніж страхування, що є стратегічно важливим та перспективним сегментом економіки. Конкуренція виступає ключовим чинником, що може забезпечити як підвищення якості страхових послуг, так і сталий розвиток ринку страхування як важливої ланки економіки. Підвищення конкурентоспроможності страхових компаній є особливо актуальним, враховуючи високий рівень капіталізації ринку страхових послуг у порівнянні з іншими небанківськими фінансовими посередниками фінансового ринку України.

Аналіз останніх публікацій. Конкуренції як невід'ємному елементу ринкової економіки присвячено праці зарубіжних науковців Г. Азоева [3], М. Портера [13], Г. Хемела [9], А. Юданова [11] та ін. Зазначені вчені сформулювали власне наукове бачення таких категорій, як конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентна стратегія тощо. Обґрунтовували особливості ведення конкурентної боротьби в умовах ринкової економіки на основі впровадження

¹ Poltava State Agricultural Academy, Ukraine.

та реалізації конкурентних стратегій розвитку. Своєю чергою, комплексному аналізу стану конкуренції, конкурентним механізмам регулювання страхового підприємництва України присвячено праці таких вчених-науковців, як В. Базилевич [8], Л. Нечипорук [6], С. Осадець [7], Л. Шірінян [10] та інших. Незважаючи на значний спектр наукових доробок вітчизняних вчених, проблеми розвитку впливу та ефективність функціонування страхового ринку залишаються недостатньо висвітленими.

Мета дослідження полягає у вивченні стану конкуренції на страховому ринку з метою ідентифікації факторів підвищення ефективності його функціонування.

Основні результати дослідження. Страховому ринку, як і будь-якому іншому, притаманна конкуренція. Про її посилення свідчить зменшення кількості страхових компаній (вихід з ринку тих компаній, які не витримали конкурентної боротьби), розширення асортименту страхових послуг, використання інноваційних технологій, впровадження маркетингу, популяризація Інтернет-страхування тощо. В той же час, конкуренція у сфері страхового посередництва має свою специфіку. Саме тому в основу даного дослідження покладено вивчення стану страхового ринку, аналіз показників конкуренції, ідентифікація факторів та чинників розвитку конкуренції.

Перш ніж перейти до аналізу конкуренції на страховому ринку, проведемо оцінку основних показників діяльності страхових компаній України за 2010–2014 рр. (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка показників, що характеризують діяльність страхового ринку України, 2010–2014 рр.*

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. у % до 2010 р.
Загальна кількість страхових компаній	456	442	414	407	382	83,8
у т.ч.						
«non-life»	378	378	352	345	325	86,0
«life»	72	64	62	62	57	79,2
Валові страхові премії, млн грн	23081,7	22693,5	21508,2	28661,9	26767,3	116,0
Валові страхові виплати, млн грн	6104,6	4864,0	5151,0	4651,8	5065,4	83,0
Рівень валових виплат, %	26,4	21,4	23,9	16,2	18,9	X
Частка валових страхових премій до ВВП, %	2,1	1,7	1,65	2,0	1,7	X
Передано на перестраховування, млн грн	10745,2	5906,2	2522,8	8744,8	9704,2	90,3
Страхові резерви, млн грн	11371,8	11179,3	12577,6	14435,7	15828,0	139,2
Активи страховиків, млн грн	45234,6	48122,7	56224,7	66387,5	70261,2	155,3
Статутний капітал (сплачений), млн грн	14429,2	14091,8	14579,0	15232,5	15120,9	104,8

* розраховано за даними [5].

Аналіз основних показників стану страхового ринку України за 2010–2014 рр. свідчить про високий рівень його капіталізації в порівнянні з іншими небанківськими фінансовими посередниками. На кінець 2014 р. загальна кількість страхових компаній становила 382, що на 74 компанії (або на 16,2%) менше показника 2010 р. Дане скорочення можна пояснити посиленням державного регулювання страхової діяльності (зміна обсягу статутного капіталу,

підвищення нормативів фінансової діяльності тощо) та складними макроекономічними умовами (девальвація гривні, зменшення зайнятості та доходів населення, неповернення депозитів із проблемних банків, втрата інших активів), що зумовило вихід з ринку кількох гравців. Також значно скоротилася кількість страхових компаній «life» — з 72 у 2010 р. до 57 у 2014 році.

Недивлячись на складні макроекономічні умови, фінансову кризу та скорочення чисельності страхових компаній, у 2014 р. обсяг валових страхових премій зріс на 3685,6 млн грн (16,0%) у порівнянні з 2010 роком.

Проте, під впливом виходу з ринку збанкрутілих страховиків обсяг страхових виплат зменшився на 1039,2 млн грн, що в результаті негативно вплинуло на рівень валових виплат — вона зменшилась у 2014 р. в порівнянні з 2010 р. на 7,5 в.п. та склали 18,9%. Підтвердженням нестабільної ситуації на ринку страхування та нечесного ведення бізнесу деякими компаніями є порівняльне значення середнього рівня даного показника країн Європи, що становить близько 65–80% [12].

Аналізуючи частку валових страхових премій у відношенні до ВВП, можна зробити висновок про досить низький рівень страхової культури та недостатній обсяг реальних доходів як юридичних, так і фізичних осіб. Так, у 2014 р. рівень даного показника становив лише 1,7%, що на 0,4 в.п. менше 2010 року. Для прикладу, в Австралії частка страхових премій у ВВП становить близько 16%, у Великій Британії — 15%, в Японії — більше 10%, у США — 8% [12]. Це дає підстави зробити висновок стосовно того, що страхові компанії неповною мірою та з низькою ефективністю використовують власний потенціал, а укладені договори носять здебільшого короткостроковий характер у сфері ризикованого страхування, без можливості подальшого довгострокового інвестування в реальну економіку.

Доцільно також відзначити неухильну тенденцію до зменшення обсягу вихідного перестраховування — на 1041 млн грн (9,7%). Таке зменшення ризиків переданих на перестраховування, на нашу думку, може істотно вплинути на фінансову стійкість та платоспроможність страхових компаній через високий рівень ризикового навантаження.

За 2010–2014 рр. загальні обсяги активів страхових компаній збільшилися на 25026,6 млн грн (або на 55,3%). В структурі активів страховиків найбільшу питому вагу займають акції — 44,4%, потім йдуть банківські депозити — 22,3%, а потім права вимоги до перестраховиків — 9,5%. З огляду на особливості функціонування фінансового ринку, банківські внески є найбільш привабливим інвестиційним інструментом для страхових компаній, що дає можливість максимально швидко отримати відсотковий дохід, з іншої ж точки зору — даний вид інвестування є досить ризиковим та може призвести до проблем, пов'язаних із виплатою страхового відшкодування.

Страхові компанії здійснюють свою діяльність з урахуванням вимог законодавства про захист економічної конкуренції та законодавства про захист від недобросовісної конкуренції у відповідності до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2]. Головними цілями реалізації конкурентної політики на ринку страхування є приведення у відповідність фінансових показників діяльності страхових компаній

до рівня якості страхових послуг, налагодження дієвих взаємовідносин страховика та страхувальника протягом тривалого часу. Так, на думку О.М. Залетова [4, 246], доцільно виділяти дві основні групи цілей реалізації конкурентної політики. До першої групи доцільно віднести створення чи забезпечення розвитку конкуренції на ринку страхових послуг. Друга група включає підтримку конкуренції на ринку страхових послуг.

Конкуренцію на ринку страхування доречно розглядати як властивість економічних та фінансових систем окремих страхових компаній вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, ставлячи за головну мету збереження власного сегменту функціонування, розвиток існуючих або формування нових конкурентних переваг у відповідності до викликів ринку. Вміння вести конкурентну боротьбу є дієвим чинником формування та реалізації довгострокової конкурентної стратегії на ринку страхових послуг.

Для оцінки рівня конкуренції на ринку страхування найчастіше використовують два показники: показник концентрації (монополізації) ринку страхування та показник ринкової конкуренції – індекс Герфіндаля-Гіршмана (Herfindahl-Hirshman index – ННІ) [10].

Перший показник показує, яку частину страхового ринку займають найбільші страхові компанії. Антимонопольне законодавство України визнає монопольним такий стан на ринку, за якого частка одного страховика перевищує 35%; частка трьох страховиків перевищує 50% [1].

Так, за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [5], у 2014 р. можна констатувати, що, незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій (93,4%) акумулюють 100 страхових компаній (СК) «non-life» (30,8% від всіх СК «non-life») та 91,2% – 10 СК «life» (17,5% від всіх СК «life»).

У 2014 р. частка перших 3 страхових компаній «non-life» за збором валових страхових премій становила 15,6%, що, хоча і перевищує рівень аналогічного показника 2010 р. на 2%, проте з позиції конкуренції ризиковий ринок страхування України має задовільні значення концентрації. Дещо іншою є ситуація на страховому ринку життя. Так, у 2014 р. частка перших 3 страхових компаній «life» за збором валових страхових премій становила 44,8%, що, хоча і менше на 4,9% аналогічного показника 2010 р., проте свідчить про значну концентрацію (монополізацію) страхового ринку життя.

Порівнюючи два показники – кількість страхових компаній та частку перших 3 страхових компаній за збором валових страхових премій за період 2010–2014 рр. – простежуємо закономірність: чим більшою є кількість страхових компаній, тим меншою є концентрація страхового ринку, що є об'єктивним явищем, враховуючи особливості ринкової економіки господарювання.

Індекс конкуренції (ННІ) розраховується як сума квадратів часток усіх страхових компаній, що функціонують на ринку страхування. Максимальний рівень даного показника становить 10000 та може спостерігатися за наявності лише однієї компанії, діяльність якої охоплює весь ринок, і аналогічних не існує. Найменше значення – 1 [10]. Порівнюючи в динаміці значення індексу

ННІ за 2012–2014 рр., можна зробити висновок про наявні конкурентні тенденції на ринку страхування України (рис. 1).

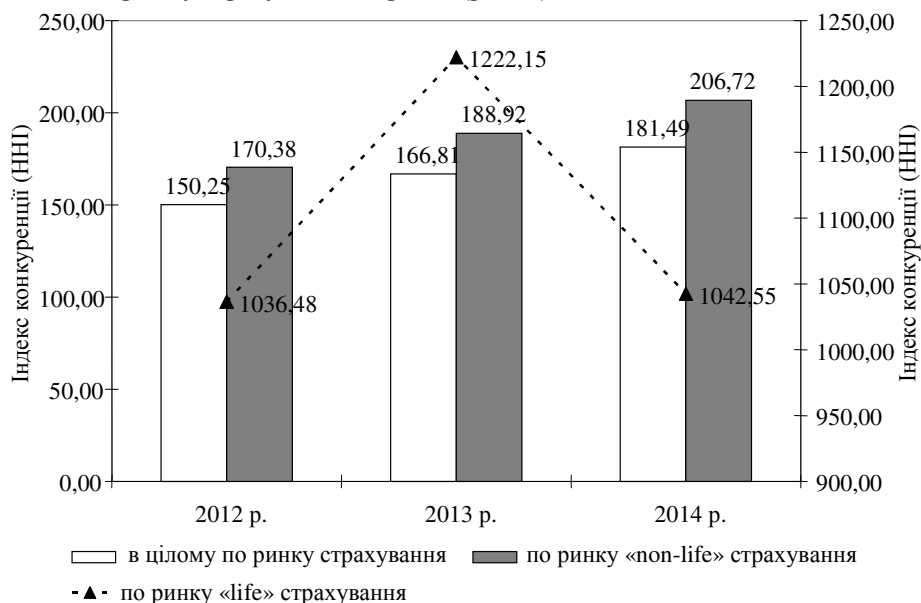

Рис. 1. Динаміка індексу конкуренції страхового ринку України, 2012–2014 рр. побудовано за даними [5]

Зменшення кількості страхових компаній за рахунок виходу з ринку несумлінних гравців вплинуло на загострення конкуренції в цілому на ринку страхування. Так, індекс конкуренції загалом по страховому ринку в 2014 р. становить 181,49, що свідчить про значний рівень конкуренції. Рівень даного показника в динаміці також підтверджує сформовані висновки про загострення конкурентної боротьби, що, на нашу думку, позитивним чином має позначитися на якості страхових послуг, підвищенні довіри до страхових компаній та формуванні останніми іміджу саме на даних ключових факторах успішного ведення бізнесу.

Особливостями розвитку страхового ринку України, з одного боку, є розширення спектру страхових послуг, посилення конкуренції, глобалізація страхової діяльності, розвиток технологій, оптимізація каналів продажу страхових продуктів, проте з іншого боку – спостерігається зростання вартості фінансування, що проявляється через девальвацію національної грошової одиниці, відсутність додаткових стимулів до активізації ринку страхування життя, що не дає можливості залучати довгострокові фінансові ресурси з можливістю їх подальшого інвестування.

Забезпечення здорової конкуренції на ринку страхування, перш за все, має супроводжуватися стабілізацією та розвитком економічних процесів в Україні, удосконаленням страхового законодавства, підвищенням рівня прозорості страхового ринку, доступності та відкритості інформації, що стосується діяльності страхових компаній, зниженням рівня корупції, оптимізацією кількості страхових компаній у відповідності до попиту на страхові послуги.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Особливості ринкових перетворень в економіці України суттєво змінили погляди на страхування, що в даний час розглядається не лише як система захисту майнових інтересів страхувальників, а й як джерело внутрішніх довгострокових інвестицій в економіку країни. Під конкуренцією на страховому ринку слід розуміти дії страхових компаній, пов'язані з прагненням завоювання лідируючих позицій у сфері фінансового посередництва з-поміж аналогічних підприємств (максимізація ринкової частки, обсягів страхових премій, результативності ведення страхової діяльності тощо). Найбільш доречною при формуванні конкурентних стратегій страховими компаніями є орієнтація на нецінову конкуренцію, а саме — на забезпечення якості страхових послуг, що в подальшому стане основою довіри — ключового і вирішального чинника формування іміджу, страхової культури та розвитку ринку страхування. Подальші наукові дослідження мають стосуватися формування конкурентних механізмів регулювання страхового ринку з метою підвищення якості та надійності страхових послуг.

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 №2210-IV станом на 11.08.2013 // zakon.rada.gov.ua.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 №2664-IV станом на 28.07.2015 // zakon.rada.gov.ua.
3. *Азоев Г.Л.* Конкуренция: анализ, стратегия и практика. — М.: Центр экономики и маркетинга, 2001. — 270 с.
4. *Залетов О.М.* Убезпечення життя: Монографія. — К.: Бізон, 2006. — 685 с.
5. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг // nfr.gov.ua.
6. *Нечипорук Л.* Страховий ринок: закономірності становлення та розвитку в умовах глобалізації: Монографія. — Харків: Право, 2010. — 280 с.
7. Страховий менеджмент: Підручник / С.С. Осадець, О.В. Мурашко та ін.; За наук. ред. д-ра екон. наук, проф. С.С. Осадця. — К.: КНЕУ, 2011. — 333 с.
8. Страхування: Підручник / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Р.В. Пікус та ін.; За ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2008. — 1019 с.
9. *Хэмел Г., Прахалад К.* Конкуренция за будущее. Создание рынков завтрашнего дня / Пер. с англ. — М.: Олимп-Бизнес, 2002. — 288 с.
10. *Шірінян Л., Шірінян А.* Конкурентоспроможність страхового ринку України в сучасних умовах // Економіка України.— 2011.— №7. — С. 37–48.
11. *Юданов А.Ю.* Конкуренция: теория и практика: Учеб.-практ. пособие. — 3-е изд., испр. и доп. — М.: ГНОМ и Д, 2001. — 304 с.
12. Insurance Europe // www.insuranceeurope.eu.
13. *Porter, M.* (1985). *Competitive Strategy: Creating and Sustaining Superior Performance*. N.Y. Free Press. 116 p.

Стаття надійшла до редакції 9.10.2015.